

¹³ Столкер П. Работники без границ: влияние глобализации на международную миграцию / П. Столкер. – Режим доступу: <http://www.strana-oz.ru/?numid=19&article=902>.

Резюме

Стаття присвячена розкриттю причин, що зумовлюють виникнення міжнародних міграцій в епоху глобалізації, котра породжує всезростаючу взаємозалежність економік різних країн світу.

Ключові слова: міграція, міграційні процеси, міграційна ситуація, міграційний простір, міграційне буття, глобалізація, інтеграція світової економіки.

Резюме

Статья посвящена раскрытию причин, обуславливающих возникновение международных миграций в эпоху глобализации, порождающей всевозрастающую взаимозависимость экономик различных стран мира.

Ключевые слова: миграция, миграционные процессы, миграционная ситуация, миграционное пространство, миграционное бытие, глобализация, интеграция мировой экономики.

Summary

The author establishes the cause leading to the rise of international migrations in the period of globalization which breeds all-growing interdependence of the economy of different countries.

Key words: migration, migrant processes, migrant situation, migratory space, migratory existence, globalization, integration of the world economy.

Отримано 24.03.2010

С. І. ЛОЗИНСЬКА

Світлана Ігорівна Лозинська, здобувач Львівського державного університету внутрішніх справ

ДУХОВНІСТЬ ЯК ОСНОВА ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ

Поняття «дух», «духовність», «духовне», «духовне життя», «духовний світ», «духовна сфера», «духовні цінності», «духовні потреби», «духовна діяльність» і ряд інших аналогічних понять широко використовуються в суспільстві на різних рівнях спілкування – від побутового до філософського. У силу цього їх змістовне наповнення, і без того істотно відрізняючись за змістом, виявляється представленим за ступенями узагальнення також у дуже широкому діапазоні – від найменш конкретного до найбільш абстрактного.

У вітчизняній філософії ХХ початку – ХХІ століття різні аспекти проблеми людини були предметом численних досліджень. Сьогодні, в умовах глибокої кризи цінностей, яку переживає українське суспільство, очевидною є важливість проблеми духовного самовизначення та самореалізації особистості, усвідомлення надособистісних смислів і цінностей буття. За декілька останніх десятиліть проблематика духовного становлення особистості була представлена низкою дисертаційних досліджень Н. Йордакі, Г. Нестеренко, Н. Загурської, Н. Ємельянової, М. Макарця, А. Семенова, В. Тертичної, В. Закревського, С. Лозниці, Е. Коваленко, В. Колосникової, Л. Теліженко та ін.

Мета даної статті полягає в дослідженні тісно взаємопов'язаних і взаємозумовлених об'єктивних і суб'єктивних факторів формування духовної особистості, адже сила дії і вплив цих факторів багато в чому залежить від усвідомлення людиною себе і своєї ідентичності, здатності змінюватися і змінювати несприятливі умови існування.

У науковому середовищі упродовж тривалого часу шукають відповіді на цілу низку запитань: як навести порядок у цьому досить складному змістовному просторі? із чого почати? які базові категорії покласти за основу?

Для вирішення цього завдання видається доцільним здійснювати, керуючись підходом Г. Гегеля, реконструкцію вже стихійно сформованої системи категорій мислення. Тобто не винаходити, не видумувати, не міркувати з приводу окремих категорій, а впорядковувати, систематизувати понятійну базу, що несвідомо або напівсвідомо сформувалася в мисленні людей.

Відстоюючи думку про природну систему категорій мислення й ставлячи завданням свідому реконструкцію цієї системи, Г. Гегель розрізняв два щаблі усвідомлення категорій¹. На першому щаблі усвідомлення, на його думку, протікає стихійно (у мережі мислення «завязуються там і сям прочные узлы, служащие опорными и направляющими пунктами жизни и сознания духа»). Це усвідомлення саме в силу свого

стихійного характеру є неповним, половинчастим. Категорії в цьому випадку усвідомлюються «разрознено» і «тем самым как изменчивые и путающие друг друга, доставляющие ему (духу) таким образом разрозненную и сомнительную действительность».

Справді, оперуючи напівсвідомо категоріями, останні мисляться окремо, не в системі. Звідси їхня надмірна мінливість (тобто «плавання» їхнього значення в досить широких межах); звідси ж їхня плутанина (раз семантичні поля категорій не мають чітких меж, виникає небезпека їхнього змішування, заняття одними категоріями «території» інших). Тому, поки категорії не визначені в системі, доти вони будуть багатозначні, розпливчасті в своєму змісті, доти буде виникати плутанина в їхньому вживанні й доти люди будуть ставитися з недовірою до них як до інструментів мислення. І саме це ми сьогодні спостерігаємо відносно понять із духовної сфери, коли навіть самі розмови на тему духовності викликають у людей найчастіше просто роздратування, адже незрозуміло про що йде мова.

На другому щаблі усвідомлення, вважав Г. Гегель, потрібно «очистити категорії», тобто виявити, відкрити, реконструювати систему категорій: «имея дело с определениями мысли, которые вообще пронизывают наш дух инстинктивно и бессознательно и которые остаются беспредметными, незамеченными, даже когда они проникают в язык, логическая наука будет также реконструкцией тех определений мысли, которые выделены рефлексией и фиксированы ею как субъективные, внешние формы по отношению к материалу и содержанию»².

Багато з людей прагнуть вирватися з тенет матеріального, бажають наповнити життя якимись духовними змістами. Саме про це томління людського духу й говорив у свій час Г. С. Сковорода³: «Але горе, що при всім тим чогось великого не стає. Нема чогось, чого і назвати не вміємо. Знаємо, що не стає чогось, а що воно таке – не розуміємо. ...І се явне нашої душі незадоволення чи не дозволяє нам догадатися, що всі оті науки не можуть і думки нашої наситити. Безодня душевна ними не наповнюється...».

Так що ж таке духовне життя і чим повинна ця «безодня душевна» наповнюватися?

Керуючись вищевказаним підходом Г. Гегеля, який набув статусу принципу єдності історичного і логічного, розглянемо логіку розвитку семантики поняття «дух» – корінної основи досліджуваної нами термінології.

Так, в античності існувало уявлення про дух, як про якийсь найтонший субстрат – формоутворюючу основу і рушійну силу космосу. Аналогічний безособистісний початок виявляє собою дух і в давньоіндійській філософії. У біблійній же традиції дух представлений, насамперед, як особистісний абсолют, особиста воля Бога, що створила світ і людину. І вже в наш час⁴ терміном «дух» стали позначати «проявление психики человека во всей ее полноте», включаючи свідомість, підсвідомість і надсвідомість.

Дух – потенція психіки людини або соціальної спільності, певний внутрішній імператив, що спонукає до відповідних дій, як ось: «дух творчості», «дух братерства», «дух колективізму», «командний дух», «дух подвижництва», «дух підприємництва», «дух суперництва», «дух споживання» тощо.

В останні роки даний термін найчастіше витісняється запозиченим з іноземних мов терміном менталітет. Так, зокрема, словосполучення «дух народу» замінюється на аналог «менталітет народу». Разом із тим, термін «дух» повністю зберігає за собою сферу застосування як характеристика якогось інтегрального енергетичного потенціалу індивідуальної людської психіки. Знак цього потенціалу (позитивний, негативний), рівень і динаміка змін оцінюються за допомогою образних визначень: «добрий дух», «злий дух», «високий дух», «низький дух», «занепад духу», «підйом духу», «стійкість духу», «сила духу» і іншим способом, що характеризує стан психіки в системі координат «Добро – Зло».

Дійсно, людина створена вільною у своєму виборі (вона завжди є ареною внутрішнього протистояння її протилежних початків: Любові й Ненависті, Істини й Неправди, Добра й Зла, Краси й Каліцтва. І немає тієї нижчої межі, куди не змогла б впасти людина. Але немає й такої вершини, на яку вона не змогла б піднятися.

Зазначена подвійність природи людини природно знайшла своє відображення в наступних категоріях, похідних від категорії «дух», але, в силу біблійних традицій, терміни «духовний» і «духовність» почали нести у свідомості людей винятково позитивне значення, а для позначення «негативної духовності» стали використовуватися антоніми «бездуховний» і «бездуховність».

Духовність – наповненість любов'ю, що спрямовує людину до щастя й надихає: служити істині; робити добро; цінувати й творити красу, самореалізовуючись у всіх своїх проявах, працюючи фізично й духовно й відчуваючи при цьому радість творця, хто б ти не був – президент, міністр, вчитель, лікар, підприємець, науковець, робітник, селянин ...

Навпаки, бездуховність означає, що в основі помислів і діяльності людини лежать або недобрі устремління, або спрямованість лише на збагачення, славу, владу тощо, або внутрішня підпорядкованість задоволенню другорядних, найчастіше тимчасових потреб та інтересів. Тому особливу небезпеку, з негативними наслідками в перспективі, несе для майбутнього України руйнування, що відбувається сьогодні, ментальності нашого народу, в основі якої, завдяки багато в чому православ'ю, завжди лежав пріоритет духовно-моральних цінностей над матеріальними. Постійний, що звучить з усіх боків, заклик лише до матеріального успіху поступово знецінює духовні, моральні основи нашого народу, і заради збагачення стало продаватися все – і честь, і совість, і мати рідна. Запроваджуване у свідомість ставлення до багатства як до єдиної цінності з неминучістю руйнує економічну й правову культуру держави, породжує несправедливість у розподілі плодів праці, соціальну «війну всіх проти всіх». Нажива багатства заради багатства заводять в глухий кут і особистість, і справу, і національну економіку, і країну в цілому.

Для того, щоб виявити деякі особливості функціонування особистості як духовного утворення, з'ясуємо наступні питання. Що включає в себе категорія «особистість»? Що є умовою саморозвитку? Що передбачає самореалізація особистості? Яким чином причетні поняття «аскетизм» та «богошукання» до духовного становлення особистості? Для відповіді на ці питання слід звернутися до здобутків наших сучасників у дослідженнях проблеми саморозвитку, самореалізації, самовдосконалення людини.

На думку В. С. Ларцева, поняття «особистість» найповніше втілює в собі найістотніші риси того певного типу людей, яким притаманна негнотна біосоціальна активність, трансцендентне прагнення до свободи, особиста незалежність та творча діяльність в різних сферах суспільного буття, значущість персонального внеску в перетворення навколишнього світу, самоусвідомлення моральної і правової відповідальності.

Автор говорить про таке поняття, як «генотип особистості», зазначаючи, що йдеться насамперед про сформоване на основі своєрідності соціоприродних умов і життєвих обставин становлення людини в епігенезі, унікальне поєднання загальнолюдських (універсальних) та особливих етнічних й суто індивідуальних якостей і звичок, що постійно спонукає її до творчого самопрояву в різних сферах суспільного буття.

Індивідуальна рефлексія як погляд людини на саму себе і на своє оточення збоку, що підсумовує її найпростіше виокремлення з тієї чи іншої соціальної спільності, виконала свою рододопоміжну місію при появі homo sapiens у процесі антропосоціогенезу і при цьому послужила першопричиною становлення і розвитку культурної рефлексії як механізму перетворення людини в особистість, внаслідок чого історія походження людини була доповнена логікою становлення особистості⁵.

Ще один дослідник даної проблеми Н. А. Йордакі підкреслює, що у сучасних умовах відбувається розширення смислового поля особистісної проблематики, що призводить до розуміння особистості як осереддя нескінченності і вічності духовного буття, як духовно-трансцендентної екзистенційної нескінченності людського буття, що дозволяє їй як кінцевому модусу існувати у загальності і цілісній нескінченності універсуму. При цьому особистість втілює діалектику індивідуального і універсального: універсальна вона за своєю суттю, оскільки соціально і духовно співвіднесена із загальним, а індивідуальна (одинична) вона за способом свого існування⁶.

Визначальним є також і розуміння особистості як духовного утворення. У цій тезі виявляється діалектичний зв'язок понять «особистість» і «духовність», оскільки сутнісна природа особистості завжди духовна, а духовний розвиток індивіда неможливо здійснити поза його особистісною суб'єктною позицією. Духовні основи особистості Н. А. Йордакі визначає як онтологічно-субстанціальні ціннісні екзистенціями, сукупність і діалектична єдність яких забезпечує вищу стадію духовного розвитку особистості, що характеризується її проривом у сферу абсолютного буття. Подібне розуміння дозволяє включити в поняття «духовні основи особистості» добро, істину, любов, свободу, творчість і красу, внаслідок цілісного розвитку яких виникає духовність як нова системна якість. Вченим виведено систему принципів формування духовних основ особистості, які є методологічними засадами виховання духовності: принципи системності і комплексного підходу до виховання духовності, синергетичності, спадкоємності, діалектичності суб'єкт-об'єктних відносин вихователя і виховуваного, екзистенціально-особистісного спілкування, свободи вибору, соціокультурної ідентичності, природовідповідності і діяльнісного підходу щодо виховання. Прикметно, що ці принципи застосовуються, виходячи з особливостей провідної діяльності на кожному етапі особистісного розвитку⁷.

На думку Г. О. Нестеренко, синергетика найкращим чином висвітлює спонтанність саморозгортання внутрішнього змісту особистості і тому є необхідною для дослідження процесу самореалізації особистості. Зокрема, в контексті ідей синергетики особистість постає складною, дисипативною, нелінійною системою сутнісних сил. Останні виступають діяльними елементами особистості, які з необхідністю об'єктивуються в процесі діяльності, що складає сутність особистісної самореалізації. Специфічний зміст самореалізації особистості полягає в тому, що самореалізація – це єдиний процес, який забезпечує дійсне включення людини до ієрархічно вище розташованих систем. Критерії гуманістичної спрямованості самореалізації особистості включають слідування принципам толерантності, співчуття, компромісності, помірності по відношенню до самого себе, до іншої людини, до суспільства, до природи та до майбутнього⁸.

О. В. Марченко підкреслює, що «набуття себе» характеризує рух людини не до довільно визначеної самості, а до набуття єдності людської сутності та існування, досягнення цілісності, повноти індивідуалізації. У цьому процесі людина виявляє і розкриває своє людське призначення у світі. Її пошук та знаходження Бога, єднання з ним, обожнення, яке постає як благодатне перетворення людської природи, її богоуподібнення означає водночас і здобуття нею особистої природи, становлення особистістю⁹.

Головна риса українського світовідчуття – моральне спрямування «всередину «самого себе», тобто індивідуально-персоналістична настанова, що передбачає насамперед зосередженість на розбудові своєї «самості». І якщо російська ментальність характеризується аскетичним прагненням піднятися над життям у найвищі виміри ідеальних сфер, до трансцендентного як майбутнього, то для української духовності типовим є намагання людини поновити навколо себе ту гармонію, яку вона відчуває в собі, освятити реальність, а не втікати від неї. Увійти в абсолютне відношення з Абсолютом означає тут не зрестись зі світу, але утвердити світ у його власній основі. І якщо в класичній європейській філософії визначальне завдання людини – зростання (самоперевищення, трансцендування) – розглядається як специфічна прерогатива розуму, то в релігійно-філософській думці України – переважно як безпосередня реалізація взаємин людини з Богом. Духовне призначення людини полягає в єднанні з Богом, у становленні її вільною і суверенною особистістю, котра особистісно постає перед Богом А це означає перевершення людиною власної природи, її перетворення та обожнення¹⁰.

Таким чином, О. В. Марченко стверджує, що пріоритетність практичних, моральних аспектів духу, утвердження етичної цінності особистості є засадничим для традицій української духовності, де превалюючим є «софійний» вимір філософствування, а термін «Софія» стає перетвореним витлумаченням філософії як мудрості – сукупного знання про світ і вчення про те, як людині потрібно жити у цьому світі, «жити в істині», прямуючи до її найповнішого втілення, до морального ідеалу, до Бога, де сам Бог розуміється як сутнісна реалізація людського в людині, а «серце», яке об'єднує всі сутнісні сили людини, є гарантом її антропологічної цілісності, центром прилучення до трансцендентного, розглядається як вищий прояв людської духовності, а звідси – Божого в людині.

Таким чином, можемо стверджувати, що визначальною рисою української релігійно-етичної думки є її людиноцентричність, визнання верховної цінності людського індивіда, поряд із розумінням того, що тотожності з собою, свого особистісного статусу людина спроможна досягти лише виходячи за межі емпіричних вимірів свого буття, перевершуючи себе як виключно природну чи соціальну істоту, лише в трансценденції, яка дає можливість подолати власну конечність і незавершеність, віднайти й реалізувати сенс власного життя шляхом прилучення до сфери вічного й абсолютного. І в своїх пошуках вічних начал буття, пошуках Бога, який постає тут не як уособлення зовнішньої, що тяжіє над людиною, безособової сили, яка вимагає послуху і покори, а як її власний ідеал повноти, цілісності й досконалості, людина вибудовує себе, формується як особистість, відповідальна за свій життєвий вибір, реалізуючи тим самим своє творчо-особистісне покликання. Богошукання таким чином постає як важливий шлях самовизначення та самореалізації особистості, коли пошук Бога перетворюється для неї на процес пошуку-знаходження самої себе, своєї людяності, істинної форми власного існування, процес, невіддільний від самотрансформації особистості, її перетворення та обожнення.

Л. М. Сідак відзначає, що самореалізація, яка є однією з важливих екзистенціальних потреб людини, задовольняється насамперед у формі самовдосконалення і втілення цілей у діяльності для себе та суспільства. Вона в основному забезпечується за допомогою аскетичних прийомів і методів. Оскільки самореалізація особистості передбачає її самовдосконалення, спрямоване на оновлення, то вона є різновидом творчості. У той же час творчість як засіб самореалізації особистості потребує аскетизму, який також є творчим актом. Отже, аскетизм – це основний екзистенціальний принцип саморозвитку, самоздійснення особистості, який визначає ступінь її досконалості й самовідношення та відношення до світу. І лише у вузькому значенні аскетизм – це спосіб життя, для якого характерним є зречення світу, тотальне застосування аскетичних прийомів тощо.

Аскетизм передбачає свідоме прагнення найвищих чеснот, готовність іти шляхом пошуків, і насамперед пошуків себе. Головним мотивом, який спонукає до цього, є усвідомлення невідповідності наявного стану людини бажаному ідеалу. А тому відправною точкою аскетичного самовдосконалення є самопізнання і самооцінка. Справжнє «Я» людини – це ідеальна потенційна досконалість, яка і є головною метою аскетички. Аскетизм – це багатогранне явище, а саме: соціоморальний принцип, що базується на самообмежуванні та самопримушуванні, свідомо, вольова, морально спрямована діяльність; специфічний засіб саморегуляції та самовдосконалення моральних, інтелектуальних, вольових та фізичних здібностей людини, який мотивується усвідомленням власної недосконалості, суперечливості між ідеальним і наявним станом особистості¹¹.

Самореалізацію Л. М. Сідак визначає як одну з найважливіших екзистенціальних потреб людини, яка задовольняється насамперед у формі самовдосконалення, тобто автоцентристської творчої вольової діяльності, свідомо і підсвідомо (любовно) спрямованої на оновлення людини, заперечення наявного недосконалого стану та наближення до усвідомленого ідеалу, а також втілення цілей у діяльності для себе і суспільства. Аскетизм, на думку вченого, є механізмом, який забезпечує успішний характер такої діяльності. Автоцентрична творчість, оновлення особистості потребує духовного розпізнавання й оцінки недосконалості, її аскетичного самообмеження, розпізнавання трансцендентного ідеалу і любовного устремління до нього, а також аскетичного ставлення до страждання і задоволення, які обов'язково супроводжують таку діяльність, але є якісно нижчими за любов, що спонукає й підтримує самореалізацію. Значимість аскетизму у творчості полягає в тому, що самообмежування та самопримушування творчих натур спрямовано не на усунення зовнішніх перешкод, а на протидію власному егоїзму й самореалізацію¹².

Отже, з огляду на природу людини, самореалізація особистості можлива лише на шляху зречення від егоїстичної діяльності на користь альтруїстичної.

На думку О. М. Шиловської, саморозвиток – це процес, що включає в себе, зокрема, усвідомлення та прийняття власного досвіду й власної особистості. Усвідомлення власного досвіду ефективно відбувається в процесі народження нарративу, в якому відображена історія життя особистості. У процесі переосмислення історії життя та створення нового нарративу не лише відбувається реконструювання власного досвіду, а й з'являється новий погляд на власну особистість, що є однією з умов її саморозвитку. Одним з видів нарративу є автонаратив, що є засобом розкриття внутрішніх основ особистості, змісту її «Я-концепції», у процесі опису тих подій життя, які кардинально вплинули на усвідомлення власного «Я» та розвиток особистості¹³.

Отже, необхідними умовами особистісного саморозвитку людини є її активність в конструюванні свого внутрішнього світу та уявлень про себе, здатність знаходити нові способи інтерпретації і навіть конструювання подій власного життя, включення особистого досвіду в систему «Я-концепції» та цілісне сприймання власної особистості, усвідомлення необхідності особистісного саморозвитку, внаслідок чого відбувається

зміна певних переконань, поглядів, настанов; самосприйняття як необхідна умова для позитивних змін і реалізації можливості саморозвитку, саморозкриття як умова досягнення змін різних аспектів «Я» шляхом осмислення свого внутрішнього світу та власного досвіду; самопізнання як шлях до розуміння власної особистості.

Таким чином, сучасне бачення особистості діалектично вбирає в себе її розуміння як вищої, істинно людської, екзистенційної основи буття людини. В особистісній суті виокремлюються такі характеристики, як вічність, нескінченність, трансцендентність, космічність, здатність до виходу у вищий духовний вимір і можливість досягнення абсолюту. Поняття «особистість» міцно пов'язане з біосоціальною активністю, трансцендентним прагненням до свободи, особистою незалежністю та творчою діяльністю в різних сферах суспільного буття, самоусвідомленням моральної і правової відповідальності.

¹ Гегель Г. В. Ф. Наука логики / Г. В. Ф. Гегель. – М., 1970. – Т. 1. – 451 с. – С. 88.

² Там само. – С. 91.

Хоткевич Г. М. Григорій Савич Сковорода (український філософ). Короткий його життєпис і вибрані місця з творів та листів. З нагоди 125-літньої річниці з дня смерті. / Г. М. Хоткевич; [перевидання]. – Х.: Гуманітарно-літературна асоціація Г. Сковороди, 1997. – 128 с., іл. – С. 38.

⁴ Уледов А. К. Духовное обновление общества / А. К. Уледов. – М.: Мысль, 1990. – 333 с. – С. 17.

⁵ Ларцев В. С. Поняття особистості в сучасній філософії / В. С. Ларцев // Мультиверсум. Філософський альманах: Зб. наук. праць. – К.: Український Центр духовної культури, 2000. – Вип. 18. – С. 158-173.

⁶ Іордакі Н. А. До формування духовності особистості: філософський аспект проблеми / Н. А. Іордакі // Науковий вісник ХДПУ ім. Г. С. Сковороди. Серія: Філософія. – Харків: ХДПУ, 2001. – Вип. 8. – С. 84-90.

⁷ Іордакі Н. А. Проблема виховання духовності особистості на сучасному етапі / Н. А. Іордакі // Наукові записки Харківського військового університету. Соціальна філософія. Педагогіка. Психологія. – Харків: ХДПУ, 2002. – Вип. XV. – С. 63-68.

⁸ Нестеренко Г. О. Проблема самореалізації особистості в контексті синергетичної парадигми / Г. О. Нестеренко // Грані: Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. – Дніпропетровськ, 2000. – № 5 (13). – С. 51-57.

⁹ Марченко О. В. Богошукання як шлях людського самоздійснення: аналіз вітчизняної релігійно-філософської традиції: монографія / О. В. Марченко. – Черкаси: Брама, 2004. – 264 с.

¹⁰ Марченко О. В. Екзистенційно-антропологічний вимір вітчизняного філософування / О. В. Марченко // Вісник Черкаського університету. Серія: Філософія. – Черкаси: ЧДУ, 2000. – Вип. 20. – С. 28-35.

¹¹ Сідак Л. М. Природа і сутність аскетизму / Л. М. Сідак // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». – Збірник наукових праць. Тематичний випуск «Філософія». – Харків: НТУ «ХПІ», 2003. – № 2. – С. 154-160.

¹² Сідак Л. М. Сутність самоздійснення особистості як аскетичне устремління до вдосконалення / Л. М. Сідак // Науковий вісник Харківського державного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Серія: Філософія. – Харків: «ОВС», 2002. – Вип. 13. – С. 104-112.

¹³ Шиловська О. М. Наратив як засіб саморозвитку та духовного становлення особистості: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції [«Українська еліта та її роль в державотворенні»] / Збірник наукових праць Військового гуманітарного інституту НАОУ. – Київ, 2000. – С. 351-355.

Резюме

Стаття присвячена розгляду особистості як духовного утворення, а також духовно-екзистенційної основи людського буття. Зазначається, що необхідною умовою саморозвитку особистості виступає самореалізація, яка передбачає її самовдосконалення.

Ключові слова: духовність, духовне життя, духовні цінності, бездуховність, людське буття, особистість, масова свідомість, самореалізація особистості.

Резюме

Статья посвящена рассмотрению личности как духовного образования, а также духовно-экзистенциальной основы человеческого бытия. Отмечается, что необходимым условием саморазвития личности выступает самореализация, которая предусматривает ее самосовершенствования.

Ключевые слова: духовность, духовная жизнь, духовные ценности, бездуховность, человеческое бытие, личность, массовое сознание, самореализация личности.

Summary

The author describes a personality as a spiritual creation and a spiritual existential basis of human being. It is mentioned that the necessary condition of the self-development of the personality is self-realization, which anticipates self-cultivation.

Key words: spirituality, spiritual life, spiritual values, non-spirituality, human being, personality, mass consciousness, self-realization of personality.

Отримано 24.03.2010